

Marta Kocjan Barle

Na primeru francoščine: priprava prevzemalnih pravil

Predavanje

Na primeru francoščine bom poskušala predstaviti proces priprave prevzemalnih pravil, ki se je začel leta 2020 in ob katerem smo sodelujoči ugotovili, zaradi katerih vrzeli v aktualnih jezikovnih in jezikoslovnih opisih slovenskega slovničnega sistema ne moremo pripraviti končne različice pravil, dokler tega opisa ne posodobimo.

1. Proces priprave prevzemalnih pravil iz tujih jezikov

Prevzemanja iz drugih jezikov smo se lotili po končanem poglavju *Prevzete besede in besedne zveze*. Konec leta 2020 je nastal koncept; v pisni obliki so ga skupaj z vzorčnim jezikom španščino od leta 2021 dobivali avtorji in recenzenti, delo s štiriindvajsetimi jeziki se je začelo leta 2021.

Ob smernicah za prevzeta lastna imena in zapis izgovora so se odpirala nova vprašanja:

1. Kako se vedejo različni zvočniški sklopi v različnih položajih v besedi (tu smo izhajali iz množinskih rodilniški oblik slovenskih samostalnikov, npr. *želva*, *salva*, da bi našli systemske vzorce za tuja imena).
2. Kako ob globalno in spletno približanem svetu izgovor tujih imen umestiti v sistem knjižne slovenščine – ob védenju, da večina slovensko govorečih že sedaj ne izgovarja imen tako, kot priporoča SP 2001 (*Verlaine*, *Churchill*).
3. Pomen ločevalnih znamenj je zlasti pri bližnjih jezikih večji; govorec na slovenskem Koroškem težko razume, da je v knjižni slovenščini *Köln* [kél'n] – podobno se dogaja tudi tistim, ki v svojem narečnem sistemu te glasove imajo.

Ob odločitvi, da iztočnice v slovarskem delu ne bodo onaglašene in bo izgovor vseh, tudi občnih besed, celovito zapisan v oglatem oklepaju, prvič v našem knjižnem jeziku, je bilo vsa ta vprašanja treba razrešiti, ob tem pa znova postaviti omejitve v knjižnem jeziku.

Kljub zavedanju, da je posodobljeni opis sistema še nepopoln, smo se odločili za postopno objavo prevzemalnih pravil in javno razpravo, čeprav nujna poglavja *Glisoslovni oris*, *Glasovno-črkovne premene* ter seveda *Oblikoslovni oris* in *Besedotvorni oris* še niso bila objavljena. Od tod tudi delna neuravnoteženost in napake: na nekatere od njih smo bili opozorjeni v javni razpravi, druge smo med pripravami pravopisnih poglavij zaznali že sami.

A javna razprava je bila tudi v preteklosti organizirana z namenom, da pridobijo sestavljalci vpogled v uporabniško izkušnjo.

2. Pravila za prevzemanje iz francoščine: objava predloga in revizija

Francoščina je bila med prvimi desetimi jeziki, ki so bili dani v javno razpravo. Zavedali smo se, da je zaradi nekaterih nerešenih strokovnih vprašanj objava tvegana, a smo želeli preizkusiti, kaj se je v letih od izida zadnjega pravopisa spremenilo in katere novosti bi javnost sprejela. Poznavalci jezikov so v preteklosti radi kritizirali poenostavljena prevzemalna pravila in si želeli več približevanja slušnemu vtisu. Pogosto so zastavljali tole vprašanje: Zakaj ne dovoljete širokih e in o ter polglasnika, če ju v slovenščini imamo? (Mišljeni so bili tudi nesistemski položaji.) O širini in ožini smo se lažje odločali za odmik od tradicije, polglasnik je bil težje strokovno vprašanje. Povsem enosmerno slušnemu vtisu nismo mogli slediti, saj smo se zavedali tudi vpliva zapisa (črka ⟨e⟩ nasproti ⟨a⟩), glasovnega okolja, naglasnega mesta in števila zlogov (enozložnice so se v rabi vse izraziteje oddaljevale od ožine).

Načeloma nismo spreminjali izgovora občnih besed ter trdno zasidranih izgovorov v pogosto rabljenih znanih imenih in eksonimih.

V revizijski fazi nas čaka uravnoteženje in krčenje poglavij. Res je, da je *Francoska pisava* v SP 2001 (čl. 1090) predstavljena na dobrih dveh straneh in pol, v *Pravopisu 8.0* pa ima poglavje *Francoščina* sedemkrat več strani. Podobno angleška pisava obsega v SP 2001 tri strani, v Wordovem dokumentu je *Angleščina* predstavljena na 32 straneh, tj. desetkratno povečan obseg. Koncept predstavitve tujih jezikov se od tistega v SP 2001 močno razlikuje, to pomeni, da se npr. *Francoščina* ne osredotoča samo na vrsto pisave (v SP 2001 npr. *Francoska pisava*), ampak na nujne osnovne informacije o njej, npr.

- o dopolnjevanju osnovnega latiničnega črkopisa s črkami z ločevalnimi znamenji, dvo- in veččrkji,
- o naglasnem mestu,
- o glasovno-črkovnih razmerjih, tudi s podrobno preglednico,
- o specifičnih prevzemalnih pravilih za občne besede in lastna imena ter
- o pregibanju,
- pri francoščini tudi ločilih.

Vse to je potrebno zaradi potreb širokega kroga piscev in govorcev ter jezikovnih svetovalcev (lektorjev, prevajalcev, urednikov, novinarjev, profesorjev ...), ki jih trenutno skrčena pravila niso zadovoljila in so v svetovalnico in tudi komisiji zastavljali prav ta vprašanja.

Na dveh primerih se da vsaj delno prikazati, kje smo naleteli na težave, kako so potekale strokovne odločitve v soglasju z vsemi vpletenimi, kakšen je bil odziv nanje v javni razpravi in kaj nameravamo storiti v postopku revizije.

2.1 Prevzemanje dvoglasnikov – predstavitev dileme

Dvoglasnikov tipa [uɑ] v sistemu knjižne slovenščine nimamo. Gre za vprašanje, ali bomo dvoglasnik pri prevzemanju izgovorili enozložno kot [va] ali dvozložno kot [ua] ali pa bomo ravnali kako drugače.

SP 2001 v pravilih predvideva, da bi ⟨oi⟩, ki je v francoščini dvočrkje za dvoglasnik [uɑ], prevzemali kot [oa] ali [ua]. Dvozložni izgovor [ua] se zdi nekako bliže francoskemu [uɑ] kot [oa], toda s tem imena *Boileau* ne izgovarjamo več dvozložno, temveč trozložno.

Težava se je pojavila, ker je bil enako fonetično zapisan dvoglasnik rešen dvozložno kot pri francoščini, drugič enozložno kot pri španščini. (Izvezeti je treba problem *Miguel*, kjer u varuje izgovor g.)

Naš kolega, član ožjega sestava Pravopisne komisije, dragocen kritik našega dela, pisatelj Andrej Ermenc Skubic, je rekel, da je najprej treba zakomplicirati, da lahko potem poenostavimo.

Kaj torej narediti, da bi ustregli slušnemu vtisu? Ali si lahko v današnjem času privoščimo, da to imenujemo neki podsistem in rečemo [huɑn]? Izgovor [hván] nas odmika od realnega izgovora, izgovor [huɑn] nima podpore v slovenščini. Ugotovili smo, da v vseh glasovnih okoljih ni mogoče izgovoriti v, npr. *Fuentes* *[fventes]. Kako se potem izogniti dvema zlogoma? Ta rešitev je kazala na [hu.an] in [fu.en.tes]. Obstajajo glasovna okolja, ki jih je treba prilagoditi, npr. ko imamo dvoglasnik med dvema samoglasnikoma: *Teotihuacán* [téotivakán].

V javni razpravi se je pokazala res upravičena kritika izgovora črke v v položaju pred j. Gre torej za položaj pred j, na primer *Oviedo*. Nekdo je napisal, da je to hiperkorektno. Po reviziji bodo v pravopisu rešitve: *Oviedo* [ovjédo], *Geneviève* [ženevjêu], *Livia* [lívija]; sprememba je tudi pri *Huelva* [vélva] (ker je to bliže našemu izgovoru), obeta se še nekaj razmisleka pri dvoglasniškem [u] za g in k (*Cuernavaca* [kuɛrnáváka]; *Güímar* [guímar], *Güiraldes* [gujráldes]).

Ta dvoglasnik srečujemo tudi v francoščini, npr. v že podomačenih besedah *doajen* in *Antoaneta*. Naši predhodniki so to reševali na dva načina: v slovarju drugače kot v pravilih (npr. *Poincaré*). Dvojnica bo odpadla.

2.2 Polglasnik

Polglasnik je rešen nedosledno. V SP 2001 je pri *Le Bœuf* in *Le Maître* zapis s polglasnikom, kar so utemeljevali z nastankom težkega soglasniškega sklopa, dejansko pa gre za člen, katerega polglasniški izgovor naj bi prenašali tudi v tvorjenke. Ali bomo člen *le* prepoznavali ali ne? *Le Vaux* proti *Leboeuf*. Odločeno je, da bomo vse take primere izgovarjali z e, ta e pa

poznavalci ob hitrem govoru tudi reducirajo in izgovarjajo polglasniško. Težko je postavljati taka zapletena pravila.

2.3 Izgovor imen *Saint-Denis* in *Notre-Dame*

V javni razpravi sta bili izpostavljeni še dve imeni, in sicer *Saint-Denis* in *Notre-Dame*. Pri *Saint-Denis* je prišlo do napake, to bo rešeno kot [sen-dení]. Pri *Notre-Dame* (po SP 2001 [notrə dam]) pa nam težavo povzroča ustaljeni *notredamski* (zvonar). Izglasje francoskih imen nam ne dela težav, sredi besede pa je problemov več. Ali izgovoriti *Notrdam*? Ker je to malo spotakljivo tudi v jeziku. Končna odločitev je za *Notre-Dame* [notər-dám] – ker gre sistemsko v smeri tipa *Sartre*.

Spraševali so tudi, kaj je s pridevnikom. Tukaj je bila že Jezikovna svetovalnica. V javni razpravi so nas spraševali, kako naj si to razlagajo. Če mene vprašate – ampak ne bo tako, da boste potolaženi – bi moral biti *notrdamski* zapisan brez *e*, podomačeno *notrdamski*. Tako kot *curling*, pa ga zdaj vsi pišejo z *e* (*kerling*), čeprav bi moral biti *krling*. Če je polglasnik, gre: *smrt*, *prt* – to v slovenščini zelo obvladamo. Ampak ne bo *notrdamski*, ker se je ta zapis uveljavil in tega ne bomo spreminjali.

Pravilo torej velja: v soglasniškem sklopu nezvočnik in zvočnik *r* ali *l*, ki mu v zapisu sledi nema črka *e*, nastane težko izgovorljiv soglasniški sklop, v katerega pri prevzemanju vrivamo polglasnik: *Sartre* [sártər], *Montmartre* [monmártər], *Ingres* [êngər], *Chartres* [šártər], *Notre-Dame* [notər-dám], *Grenoble* [grenóbəl].